

BYGNINGSVERN RÅDGIVERTJENESTEN VED

MJØSMUSEET

Årsrapport 2018

Forsidefoto: Hvelvmurt jordkjeller/rotvekstlager på Stabo nedre på Lena, Østre Toten

Kjelleren er gravd inn i en gravhaug. Byggverket antas å være fra første halvdel av 1700-tallet. Det er en tilsvarende kjeller på Hoff prestegård som temmelig sikkert er fra middelalderen.

Kjelleren på Stabo måler 6 x 8 m (SEFRAK). Den har ikke noe annet overbygg enn jord og taklagt enkel-krummet teglstein. Kjelleren på Hoff har et eget hus over.

Innhold	side
Innledning	2
Bygningsvernrådgivertjenesten ved Mjøsmuseet.	3
Engasjement inn mot temaer knyttet til fredete og verneverdige bygninger i privat og offentlig eie.	4
Tilsagn om tilskudd fra Norsk Kulturminnefond	8
Stiftelsen UNI har i 2018 bidratt med tilskudd til SMIL-ordningen i kommunene	8
Riving av bygninger med verneverdi	9
Kommunal planlegging	9
Skolegata 8 i Gjøvik sentrum	10
Fire gode eksempler på bevaring og bruk av vernede bygninger i Gjøvik sentrum	10
Bygninger som Mjøsmuseet har et forvalteransvar for	11
Annen aktivitet	13
Bygningsvernrådgivertjenesten i Oppland	13
Nettverket av bygningsvernrådgivere	13
Evalueringen av Opplandsmodellen for bygningsvern	14
Arbeidstid fordelt på virksomhetsområde	14
Antikvarisk arbeid	15

Innledning

Årsrapporten for bygningsvernrådgivertjenesten kan antagelig oppleves som i overkant omfattende og grundig. Slik har det vel vært alle år som Mjøsmuseet har hatt bygningsvernrådgiver. Rapporten går til en bred kategori mottakere, derfor er det, etter museets vurdering, viktig å legge fram året slik det har forløpet ikke bare gjennom bygningsvernrådgiverens egne avgrensede aktiviteter, men også for bygningsvernet lokalt i kjølvanet av ordningen. I tillegg tas det inn noen høyst aktuelle «hete temaer» som det problematiseres noe rundt, og litt *teori* til slutt - faglige vurderinger som også kan være aktuell lesning for de mottakere som ikke er rene fagpersoner.

Det er ønskelig at også berørte kommunepolitikere i f.eks. planutvalgene får rapporten.

Bygningsvernrådgivertjenesten ved Mjøsmuseet

Stillingen er en del av et *fylkesnettverk*. Tilsvarende stillinger er opprettet ved Gudbrandsdalsmusea AS / Håvard Syse, Randsfjordmuseene AS / Lars Stålegård, Valdresmusea AS / Odd Arne Rudi og Maihaugen / Jørn Ulven.

De fem stillingene skal arbeide utadrettet med base i hvert sitt museum og med tilgang på museets arkiv og kompetanse. Det legges opp til faglige samlinger og løpende erfaringsutvekslinger mellom deltakerne som utgjør kjernen i nettverket. Bygningsvernrådgiveren skal ikke være en del av forvaltningen, men gjøre faglige vurderinger - veilede og gi råd til forvaltningen og eiere av verneverdige bygninger. Ordningen finansieres av et spleiselag bestående av fylkeskommunen, kommunene og museene.

2018 har også vært kapasitetsmessig et ganske amputert år for bygningsvernrådgivertjenesten ved Mjøsmuseet. I 2017 var bygningsvernrådgiveren ute av funksjon det meste av året. Fra 1. januar 2018 var han tilbake i 50% stilling som økte til 60% etter hvert for så å være tilbake 100% fra 8. april.

Noen temaer i stikkords form som bygningsvernrådgiveren har vært mer og mindre en del av:

- Rud klokkergård kom på nye og engasjerte hender i 2018.
- Utvidet og positiv oppmerksomhet rundt driftsbygningen på Billerud/Peder Balke-senteret og framtidig bruk av denne.
- Kauffeldtgården har endelig fått bygd HC-rampe.
- Den første vinteren med ny-hvittet hovedbygning på Gjøvik gård har satt sine spor, både positive og negative.
- Avgjørelsen er tatt: Kvennomstabburet som har stått i skogen nedenfor Stenberg, skal nå flyttes tilbake til sin gamle tomt på Grøna.
- Fiskerstua på Minnesund er under restaurering - på dugnad blant frivillige ved Mjøssamlingene.
- Fullrestaurering av setermiljøer på Eiktunet. Museets egne håndverkere har vært/er fulltidsbeskjeftiget med dette gjennom to vintre.
- Avgjørelsen er tatt: Taket på Tingbygningen tekkes om – med ny teglstein, enkel-krummet, ensfarget rød.
- Klimautfordringene utløser takrenneprosjektet på Stenberg, «gule» og «brune» bygninger som aldri har hatt takrenner har fått skinnende blanke takrenner.
- Lissie Norland skriver historia om Tingbygningen. Museet bistår henne i å finne alderen på bygningen og har boret for dendro-analyse og fått resultat av én prøve, men vi er ikke fornøyde :). Vi må hente ut flere prøver. Prøvene sendes Universitetet i Lund for analyse.
- Vi er i gang med et ganske omfattende dendroprøvetakingsprosjekt på Stenberg i forbindelse med fredningen av parken.
- Anno museum inviterte oss og Kulturarv i fylket med på en runde for å se på kalksteinsbrudd på Hovsvangen og Eiksrud og murte hvelvkjellere ved Hoff kirke og gården Stabo nedre.
- Sandsgården på Gjøvik har fått nye eiere som ønsker å sette i stand bygningen og legge antikvariske prinsipper til grunn for arbeidet. I første omgang skal det innredes for 10 leiligheter i den eldste delen.
- Arbeidene med kulturminneplaner er i gang. Av de tre kommunene har Østre Toten kommet lengst.

- Gjøvikhallen har gjennomgått en omfattende tilstandsanalyse, utførende konsulent er Vegard Røhme på oppdrag av Gjøvik kommune.
- Hovedbygningen på Gjøvik gård er midt oppe i en tilsvarende vurdering, det gjelder de veggene som ikke ble satt i stand i 2008/9.
- Ferdigstilling av de fredete kirkestallene ved Ås kirke. Støttemuren mot kirkegården er murt om. Utearealer og belysning er foreløpig ikke helt avklart. Byggservice Innlandet AS er aktiv administrator, prosjekterende og utførende.

Engasjement inn mot temaer knyttet til fredete og verneverdige bygninger i privat og offentlig eie.

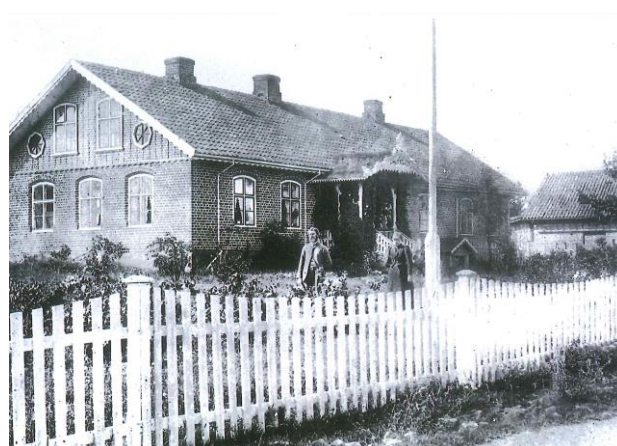
Tabellen under gir en kommunevis oversikt over saker/type saker og hvem som har bestilt. «Bestiller» er oftest eier etter tips eller anmodning fra kommunen eller Kulturarv i fylket.

Vestre Toten

Sak	Oppdrag/tema	Eierform/ bestiller
Rud klokkergård, Bøverbru	Oppfølging av bygningsmessige tiltak etter at Toten Historielag solgte tunet på det åpne marked til nye lokale eiere. <i>Befaring med rapport til eier, med orientering om aktuelle tilskuddsordninger</i>	Privat/eier
Grande, Børsvoll ved Bøverbru	Gammelt meieri og butikkmiljø. Aktuelle tiltak på hovedbygget. <i>Befaring med rapport til eier.</i>	Privat/eier
Raufoss Industripark	Området og temaet engasjerer museet fortsatt og på flere måter. Vi venter spent på resultatet av kulturminneregistreringen gjennomført i 2015.	Privat

Grande i dag

Grande i 1890

Østre Toten

Auern, Totenvika	Fredet våningshus i Totenvika. <i>Befaringer. Oppdatering av eldre tilstandsbeskrivelse. Organisering og innhenting av dokumentasjon fra flere håndverkere. Notat til Kulturarv i forbindelse med søknad om tilskudd. Søknad til Kulturarv/RA om tilskudd.</i>	Privat/eier
Billerud, Kapp	Driftsbygningen, transformasjons-prosjekt/AHO. <i>Tilstandsvurdering.</i>	Offentlig/kommunen
Fagerlie, Starum	«Bakeri» - en del av Starums gamle millitærleir. En gedigen bakerovn. Grl. for evt. søknad til NKMF. <i>Befaringer med rapport til eier.</i>	Privat/eier
Fossen, Skreia	Reparasjon av gammelt vognskjøl. <i>Befart i 2018, rapporten bel skrevet i 2019.</i>	Privat/eier
Grøna, Skreien	Deltakelse i jubileumsseminar i regi av Kulturminnefondet og eier om og på Grøna. <i>Notat/innspill til bruk av stedet og om tilbakeføring av Kvennomstabburet.</i>	Privat/eier
Hammerstad nordre, Totenvika	Vinduene i hovedbygningen. <i>Befaring med rapport til eier.</i>	Privat/eier
Lau(o)tun, Kappvika	Eneste noenlunde bevarte bygning og tomt med hage fra tida og funksjonen som bolig for arbeiderne ved Kapp Melkefabrikk. Mjøsmuseet ønsker å beholde hagen uberørt. Eier ønsker å fortette. <i>Rapport etter befaring/verneverdivurdering.</i>	Privat/eier
Røise, Kolbu	Veldig gammel og medtatt smie. SMIL-tilskudd? <i>Innspill til aktuelle tiltak, rappor</i>	Privat/eier via kommunen landbruk
Skeiten, Lensbygda	Ny eier inviterte til befaring og samtale. <i>Besøket resulterte i en befaringsrapport.</i>	Privat/eier
Solbakken, Lena sentrum	Solbakken i Lena sentrum er en av relativt få miljøer i Østre Toten som er regulert til bevaring. Eier Norgeshus AS har bedt om en utdyping av reguleringsbestemmelsene, hva de egentlig forteller i praksis. <i>Et skriftlig svar på dette er levert i form av en rapport.</i>	Privat/utbygger
Stabburet på Dyste søndre, Kolbu	Diverse dokumenter som forteller noe om historia til Dyste. I forbindelse med søknad til NKMF.	Privat/ eier
Stabo nedre	Stabo er et innholdsrikt gårdstun med særlig mye gammel bebyggelse. Jeg nevner spesielt Gjøabua samt en hvelmurt jordkjeller gravd inn i en gravhaug begge fra 1700-tallet. Kritisk teknisk tilstand på mye av den eldste bygningsmassen.	Privat/eier

	<i>Befaring med rapport til eier og oppfordring til å søke tilskuddsordninger.</i>	
Sukkestad øvre	Dokumentasjon før riving av hovedbygningen. Bygningen har vært gjennom en altødeleggende brann og stått åpen for vær og vind i snart en 10-årsperiode. <i>Befaring med rapport til eier og kommunen.</i>	Privat/eier på initiativ fra kommunen

Solbakken 1930. Foto: Sigurd Røisli

Solbakken 2018

Gjøvik

Gjøvik Arbeidersamfunn, sentrum	Undring formidlet til Gjøvik kommune over at det opprinnelige interiøret er revet til fordel for frilagte tømmervegger. <i>E-post.</i>	
Gjøvik Bakeri og Konditor, sentrum	Vernegrad 2. Fornyet bruk. Uttalelse/innspill til planene for tilbakeføring av fasadene. Gjøviks Blad laget et oppslag. <i>Befaring med rapport til eier.</i>	Privat/eier
Gjøvik Bakeri og Konditori, sentrum	Vernegrad 2. Uttalelse til plan for skilting «Bare Brød». <i>Møte med M8 Design og uttalelse til kommunen, byggesak.</i>	Gjøvik kommune, byggesak
Hans Mustads gate 6, sentrum	Ny eier. Utvidet vedlikehold av vinduer og inngangsdør. Skifertaket ble lagt om i 2013. <i>Befaring med rapport.</i>	Privat/eier
Lønnum, Snertingdal	Ombygging av SEFRAK-bygning. <i>Befaring med saksbehandler på byggesak i kommunen.</i>	Privat/kommunen, byggesak
Nordenga, Vardal	Gammelt stabbur, restaurering. SMIL-søknad. <i>Befaring. Rapporten ble sendt i 2019.</i>	Privat/eier
Røste, Biristrand	Gammelt fraflyttet tun. Vurdering av tilstand og aktuelle tiltak samt verneverdier. <i>Befaring med rapport.</i>	Privat/nabo/aktuel I kjøper

Sandsgården, sentrum	Bygning med vernegrad 2. Ny eier. Oppgradering av leilighetsbygg, der det legges antikvariske prinsipper til grunn i eksteriøret. <i>Befaring med rapport.</i> <i>Tipset OA om saken og fikk stort oppslag.</i> Videre oppfølging inn i 2019.	Privat/eier
Sem, Biri	Et særdeles helhetlig tun med høy verneverdi. Vurdering av stabburet med forslag til tiltak. <i>Befaring med rapport.</i>	Privat/eier
Skolegata 8, sentrum	Uttalelse til forslag til reguleringsplan. <i>Brev til kommunen.</i> <i>Tipset Gjøviks Blad om saken og fikk 2. gangs oppslag.</i>	Privat/kommunen
Skundberg nordre, Snertingdal	Gammelt våningshus på gård. Vurdering av tilstand med forslag til tiltak. <i>Befaring med rapport.</i>	Privat/eier
Snertingdal ysteri, Snertingdal	Ny bruk. Den gamle ysteribygningen har et noe framskredet eksteriørmessig forfall. Vurdere sikringstiltak etter anmodning fra kommunen. Strakstiltak. Verneverdivurdering. <i>Befaring med rapport til eier.</i>	Privat/eier gjennom kommunen
Steinerskolen, sentrumsnær	Uttalelser til oppgradering av Gamleskolen. <i>E-post til utbygger og Kulturarv.</i>	Privat/eier
Storgata 2A, sentrum	Backegården. Skifertaket må legges om. Uttalelse fra Mjøsmuseet som grunnlag for å søke Kulturminnefondet om tilskudd. Tilskudd ble innvilget og arbeidet er i gang. «Hele fondet» kom på besøk, kommunen og Gjøviks Blad var til stede. Mjøsmuseet var ikke invitert :(. <i>Befaring med rapport til eier.</i>	Privat/eier
Strandhotellet, sentrum	Vernegrad 2. Vinduene i hotellet skal skiftes + andre fasademessige reparasjonstiltak. <i>Invitert til møte med eier, utbygger og kommunen.</i> <i>Kunne legge fram gamle fotografier.</i>	Privat/kommunen, byggesak
Vold sæter, Snertingdal	Henvendelse fra ny eier, Torill Løvstad, eier og driver av Molo bygningsvernbutikk i Oslo. <i>E-postutveksling.</i> Befaring til sommeren.	Privat/eier

«Bakeriet» 2018.

«Gjøvik Bakeri & Konditori» en gang etter 1926.

Tilsagn om tilskudd fra Norsk Kulturminnefond.

Ordinær tildeling 2018: 6 søkere fikk tilskudd.

Vestre Toten:	Låven på Roksvoll	115.000,-
Østre Toten:	Stabbur på Dyste søndre, tak	133.000,-
	Hus i jugendstil, Kolbulinna – tak	158.000,-
	Øyungshytta på Totenåsen lodd nr. 4	90.000,-
Gjøvik:	Lønneberg, sommerbolig i Skybergvegen	100.000,-
	Skåle på Seval	75.000,-

Informasjonen er hentet ut av Kulturminnefondets hjemmeside.

Kulturminnefondet la om praksis i 2018 fra å operere med søknadsfrist (1. november) til å behandle søknadene etter hvert som de kommer inn. Tallet over viser tildelinger gjort etter den gamle ordningen. Tall etter ny ordning blir offentliggjort 25. mars på hjemmesidene til Kulturminnefondet.

Stiftelsen UNI har i 2018 bidratt med tilskudd til

Mjøssamlingene, reparasjon av Minneslippen	248.000,-
Hattebøl, restaurering av hovedbygningen	30.000,-
Bøverbru Vel, brannsikring av Håkonshallen	50.000,-
Mjøssamlingene, restaurering av Amundstua	100.000,-
Gjøvik gård, brannsikring	732.000,-

Informasjonen er hentet ut av UNIs hjemmeside.

Søknadene som gjelder de tre museumsanleggene har vært fremmet av Mjøsmuseet.

SMIL-ordningen i kommunene

Kommunenes landbruksforvaltning har etter søknad gitt tilskudd til følgende tiltak:

Gjøvik:	3 stabbur og 1 stall
Vestre Toten:	1 stabbur og 1 grunnmur
Østre Toten:	Ingen bygninger

Informasjon innhentet fra landbruksforvaltningen hos Fylkesmannen.

Riving av bygninger med verneverdi.

Bondelia er revet. Lars ved Randsfjordmuseene gjorde en tilstandsvurdering/verneverdivurdering av Bondelia i Tronds sted. Trond var erklært inhabil. Dette var en betalt tjeneste på ordinære konsulentvilkår. Myndighetene godtok riving. Lars hadde helt sikkert et faglig utbytte av å gjøre den jobben, men rivingen var i realiteten avklart allerede da eier fikk idéen. Erfaring tilsier at vernemyndigheten er ganske maktesløse når det gjelder å påvirke resultatet av rivesøknader på profane bygg med verneverdi, de som ligger i mellomsjiktet eller har falt mer eller mindre ut av offentlighetens lys. Disse bygningene kan ha høy kulturhistorisk verdi, men har i realiteten ingen beskyttelse. Eneste mulighet er å komme inn så tidlig som mulig på idéstadiet, helst før - og prøve å påvirke eier med positive virkemidler. Lars gjorde en god dokumentasjon av Bondelia som står til evig tid.

Festiviteten på Østre Toten kan rives. Mjøsmuseets direktør ga uttalelse som konkluderte med høy verneverdi på viktige områder etter at Trond hadde erklært seg selv inhabil. Kommunen ga tillatelse til riving.

Kommunal planlegging

Kulturmineplan i Østre Toten.

Arbeidet er godt i gang. Kommunen har mottatt tilskudd på 100.000 kroner fra Riksantikvaren. Mjøsmuseet med direktør og bygningsvernrådgiver har vært i møter med kommunen. Det ene møtet var en fagdag med representanter fra plan, næring landbruk, teknisk drift, bygg- og eiendom og kultur samt interesserte politikere.

«Planen skal bidra til å ta vare på og bruke kulturminner som en ressurs. Kulturminneplanen for Østre Toten skal bevisstgjøre om ansvar og gjøre beslutningsgrunnlaget for forvaltningen mer tilgjengelig. I tillegg skal arbeidet bidra til at eiere av kulturminner lett finner informasjon om sin eiendom». Kari Kveine er prosjektleder.

Kulturminneplan i Vestre Toten.

Mjøsmuseet er foreløpig ikke trukket inn i dette arbeidet.

Bygningsvernrådgiveren har derimot vært tungt inne i kartleggingen av kulturminner i Raufoss Industripark. Det ble også gjort et forsøk på å rangere kulturminnene med 43 bygninger som høyest rangert. Mjøsmuseet er ikke informert om resultatet av behandlingen. I flg. OA 13.10. 2018 kan ca. 30 bygninger være foreslått vernet.

Kulturminneplan og sentrumsplan i Gjøvik.

Gjøvik kommune har startet arbeidet med en *kulturminneplan* for hele kommunen og *sentrumsplan* for Gjøvik sentrum.

I forbindelse med sentrumsplanarbeidet vil dagens *verneplan* bli revidert. Det er gode nyheter. Verneplanen, som er en kommunedelplan, kom til i 1998. Den er i utgangspunktet en meget god plan for sin tid og kunne ha vært et godt styringsverktøy. Men det har dessverre vært stor villighet opp gjennom årene til å «dispensere» fra planen. *Mer enn én bygning med vernegrad pr. år har blitt borte etter at planen ble gjort gjeldende.*

Kommunen har bygge- og deleforbud som virkemiddel etter Plan- og bygningsloven dersom det fremmes vanskelige rivesøknader fram til ny sentrumsplan foreligger.

Uansett, det er bra å kunne se på byen med oppdaterte øyne, gi vernetanken og vern gjennom bruk ny oppmerksomhet. Det er eierne selv som må få opp øynene for at de er eiere og forvaltere av viktig Gjøvik-historie. Kommunen og vi andre må være med og støtte opp og tilrettelegge.

Skolegata 8 i Gjøvik sentrum

Deltakelse i møte med tiltakshaver, Gjøvik kommune og tiltakshavers arkitekt.

Tiltakshaver ser for seg tre løsninger (i flg. referatet):

1. Rehabilitering «slik Mjøsmuseet ønsker»,
2. Rehabilitering av hovedhuset + innfill.
3. Riving av eksisterende bygningsmasse, nytt prosjekt.

Tiltakshaver har landet på alternativ 3 (februar 2019).

Fire gode eksempler på istandsetting og bruk av vernede bygninger i Gjøvik sentrum.

De eksemplene jeg trekker fram representerer et ønske fra min og museets side om å løfte fram gode eksempler på istandsetting, bevaring og bruk av bygninger i Gjøvik sentrum på bygningenes egne premisser - de gode forbildene må vi fokusere på igjen og igjen:

Sandsgården, vernegrad 2. 2018 har gått med til å restaurere skifertaket. Bashar Zaben som representerer det nye eierselskapet og utbygger, har et godt grep om bygningens antikvariske verdier samtidig som målet selvsagt er å lage gode løsninger for de som skal bo i bygget. En er likevel litt utålmodig og spent på vegne av

kulturminnevernet - hva skjer med vinduene? Vinduene er særdeles viktige elementer i fasadeuttrykket på denne bygningen, særlig hvis en også tenker en tilbakeføring til det opprinnelige uttrykket der det i nyere tid er gjort en del feilgrep. Det er ikke ønskelig med en *forflating* av uttrykket som ofte blir resultatet av moderne isolerglas- vinduer. Sprossen skal være slanke. Utbygger er i

god prosess med å finne akseptable løsninger - og han også tenker tilbakeføring .

Backegården, vernegrad 3. Rolf og Bue Backe representerer et eierskap i Gjøvik som vi må ta godt vare på og gjerne løfte fram når anledningen byr seg. I 2018 søkte de Kulturminnefondet om finansieringsbistand til å legge om skifertaket på Storgata 2A, «Backegården».

Bygningsvernradgiveren har vært delaktig i

søkeprosessen. «Hele» Kulturminnefondet kom for å overrekke pengene med kommunens kultursjef og Gjøviks Blad invitert til stede.

Apotekergården, vernegrad 2. Eier av «Backegården» er også eier av «Apotekergården»/ Hunnsvegen 1. Denne har vært gjennom to omfattende tiltaksrunder. Skifertaket ble lagt om i 2011

med god støtte fra Kulturminnefondet.

Bygningsvernrådgiveren var en del av søkeprosessen.

Høsten 2017 flyttet «Heim Gastropub» inn i lokalene etter at fasaden fikk et kjempeløft – et godt fasadekompromiss sammenlignet med en full tilbakeføring (som hadde vært i samsvar med regelverket). I tillegg er vinduer restaurert og bygningen malt om i en farge som har vært tidligere. I alt 14 mill. kroner er investert i dette prosjektet. Prosjektet hadde god hjelp til fasadeutformingen i enkel idéskisse utarbeidet av siv.ark. Geir

Brændhaugen i JAF arkitektkontor AS. Bygningsvernrådgiveren var en del av planleggingsprosessen.

Folk i Gjøvik gleder seg stort over det som har skjedd med «Apotekergården».

Tidligere «Gjøvik Bakeri og Konditori», vernegrad 2. Bygget har adresse Nedre Torvgate 10. Ida Solheim Grøndahl er Gjøvikjente som har flyttet tilbake til Gjøvik fra Oslo. Hun driver

eiendomsutvikling og har hatt Oslo som base for sin virksomhet inntil nå - da hun kjøpte «Bakeriet». Bakeribedriften «Bare Brød» har etablert seg i bygningen med stor suksess. Her er det «fullt kjørt» også på en torsdag formiddag.

Bygningsvernrådgiveren ble tilkalt i forbindelse med at Ida ønsket å flytte hovedinngangen tilbake til hjørnet. Siv.ark. Jørn Reiner i Kontur AS tegnet ny dør. Bygningsvernrådgiveren spilte inn en videre idé om at vinduene slik de er formet i dag «kræsjer» i tid med hjørneinngang. Da huset hadde hjørneinngang

hadde det også vinduer i 1. etasje som var høye uten sprosper og inndelinger og som fulgte rytmen i vinduene over. Dette foreslås som tilbakeføringstrinn 2.

Bygningsvernrådgiveren ble bedt av kommunen om å delta i prosessen med skilting for «Bare Brød». M8 Design på Kapp var engasjert av driverne til å lage et utkast. I møte med M8 Design ble det naturlig tatt utgangspunkt i den gamle skiltingen på bygget som vises på foto fra «etter 1926» (s. 8) - et bredt mørkt heltrukket bånd i skillet mellom etasjene og med relevant tekst.

Kulturminnene istandsatt og i aktiv bruk trekker folk til sentrum!

Bygninger som Mjøsmuseet har et forvalteransvar for.

Bygningsvernrådgiveren skal - *bidra til god kvalitet på museets forvaltning av egne verneverdige bygninger og anlegg.*

Leder for teknisk drift Anders Brusveen står for en stor del av den praktiske gjennomføringen av tiltak på museets bygninger. Bygningsvernrådgiveren har fagansvar for de antikvariske temaene. Dette synes å være en god oppgavefordeling.

Friluftsmuseet Eiktunet.

har de siste vintrene vært arena for våre egne håndverkere Kjell Roger Hansebråten; Hovel Lønnum og Frede Pettersen. Anders har vært deres arbeidsleder og fulgt opp tiltakene. Fjøs fra Skonnord og Drogsetsætra er nylig gjennomførte tiltak. Nå er det størhuset fra Dempa som har vært nede og skal opp igjen, istandsatt. En stor jobb er gjennomført.

Amtmannsgården Stenberg.

Klimautfordringene har gjort takrenner til et stort tema på Stenberg det siste året. Alle husene har nå fått skinnende blanke takrenner. Stensrud Blikkenslagerverksted har levert og montert rennesystemet.

Skålen på Stenberg ble påført stor skade av snøtyngden vinteren 2017/18, en stor utknekking av langveggen inn mot tunet var resultatet. Tradisjonshåndverkerne Hans Andreas Lien og Eirik Blåvarp Gimle sto for reparasjonsarbeidet.

Det er søkt tilskudd fra Riksantikvaren til følgende tiltak på Stenberg:

- Restaurere teglgolvet i bryggerhuset.
- Restaurere Kvemsbygningen utvendig. Vinduer utgjør en stor del av dette.
- Interiørprosjekt kartlegging av innvendige malte og tapetserte flater, hva gjør vi med overflatene - gjør vi noe? Prosjektet omfatter inneklime - klimaendringerkonsekvenser, nødvendige tiltak for å stabilisere inneklime i en bygning som ikke har innlagt strøm. NIKU har kostnadsberegnet arbeidet og vil være aktuell til å gjennomføre det. Svar på tilskuddssøknadene forventes å foreligge i mars 2019.

Gjøvik gård.

Hovedbygningen er bygd opp med utmurt bindingsverk og et utvendig mursjikt som en forblending, kalkpusset og kalkhvittet. Konstruksjonen er i seg selv ganske utfordrende fordi eventuell råte i trekonstruksjonen inne i veggen kan utløse kompliserte setnings- og deformasjonsskader. Konstruksjonens stabilitet er under utredning. Arbeidet startet ettersommeren 2018. Ingebjørg Øveraasen/Bygningsvernhuset AS og Vegard Røhme/Akershus Bygningsvernsenter er engasjerte til å gjøre arbeidet. Det store tiltaket ble gjennomført i 2008/9 og omfattet fornying av ca. halve østveggen. Det er konstruksjonsmessige tydelige avvik i resten av østveggen og i halve veggen ut mot tunet. Målet med undersøkelsen er å kartlegge hvor stor sannsynlighet det er for at dette utvikler seg videre og utløser krav om tiltak - og da hvilke tiltak.

Ytterveggene ble kalkhvittet utvendig sommeren 2017. Gjennom etterfølgende vinter har deler av hvitningen flasset av og det registreres større flater med misfarging. Årsakssammenhengen når det gjelder avflassingen er for en del avklart, men ikke hele. Det er også nødvendig å få kartlagt hvor godt hvitningen generelt har festet seg.

Minnesund.

Amundstua: Restaureringsarbeider på Amundstua med finansiering fra Stiftelsen UNI ble gjennomført sommeren 2018. Hoveddelen var utvendig malerarbeid og noe arbeid med vinduer.

Slippen: Det er søkt tilskudd fra Stiftelsen UNI for finansiering av tiltak på nedre del av slippen. Tiltaket må gjennomføres våren 2019, med lav vannstand. Høsten 2019 skal D/S «Skibladner» på slippen igjen for kontroll, da må slippen være operativ slik at Skibladner kan komme ut og seile. Tilskudd ble innvilget med kr. 248.000 - som omsøkt i desembermøtet 2018.

Mjøssamlingene har tidligere mottatt kr. 1.889.250,- i tilskudd fra Riksantikvaren til fornying av øvre del av slippen. Tiltaket er gjennomført.

Fiskerstua: Vi restaurerer den i Fiskehytteperioden. Liggende panel med samme inndeling som før. Skifter bare det vi må. Utføres på dugnad av frivillige ved Mjøssamlingene.

Annen aktivitet

Innspill til detaljreguleringsplan for Askimfeltet.

Askimfeltet er et område langs Odnavegen litt nord for Hunddalen ved Gjøvik.

Oppland fylkeskommune Kulturarvenheten ba meg gjøre en vurdering av bygninger/miljøer med verneverdi innenfor planområdet. Særlig én bygning ble litt mer «ressurskrevende» enn de andre, den er i SEFRAK datert til 1600-tallet, første kvartal.

Låven på Billerud (Peder Balke-senteret).

På oppdrag av Østre Toten kommune har bygningsvernrådgiveren gjort en vurdering av Billerudlåvens tekniske tilstand. Bakgrunnen er det forhold at kommunen planlegger en ny bruk av driftsbygningen innenfor formidling av kunst og kultur samt etablering av atelier for kunstner(e) i låven.

Studenter og lærere ved Arkitekthøgskolen i Oslo er engasjert for å gjøre en studie av bygningen. Målet er et *transformasjonsprosjekt* i Billerudlåven spesielt, men også som et mer generelt tema i undervisningen. I den sammenheng hadde de det meste av en dag på museet sammen med bygningsvernrådgiveren (februar 2019). Det ble anledning til å presentere prosjektet *Ny bruk av ledige landbruksbygg i Hedmark og Oppland* som bygningsvernrådgiveren arbeidet med på deltid i en tre-års periode fram mot 2013. Det er særdeles viktig at arkitekt-studiet tar opp i seg det temaet.

Bygningsvernrådgivertjenesten i Oppland

Nettverket av bygningsvernrådgivere

i Oppland (oss 5) har hatt samling tre ganger dette året:

- 24/4 ved Mjøsmuseet: En dag i Raufoss Industripark.
- 13/9 i Valdres: Spesiell hytte på Vaset.
- 12/12 ved Randsfjordmuseene: Presteenkesetet Sjo på Granavollen.

Evalueringsprosjektet av Opplandsmodellen for bygningsvern.

Oppland fylkeskommune har sammen med NIKU evaluert fylkets organisering av bygningsvernarbeidet, den såkalte «Opplandsmodellen» = *bygningsvernrådgivertjenesten + etter- og videreutdanningstilbudet* innen tradisjonelt bygghåndverk.

Resultatet er en 64 siders svært grundig rapport der ordningen er gjennomgått og vurdert fra alle bauer og kanter. Ingen og ikke noe har unnsloppet det skarpe blikket og observasjonsevnen til prosjektleder Herdis Hølleland. Da er det fint å kunne bringe videre de vurderingene og gode ordene som rapporten konkluderer med - i håp om at ordningen skal leve videre inn i det nye fylket Innlandet:

8 Veien videre

8.1 Effektiv og tillitsfull forvaltning av bygningsarven

Etter nærmere ti år er «Opplandsmodellen for bygningsvern» en velfungerende modell som bidrar til en effektiv og tillitsfull forvaltning av bygningsarven i Oppland. Dette kommer særlig til uttrykk i bygningsvernrådgivertjenesten:

- Bygningsvernrådgivertjenesten fungerer godt som en lokal førstelinjetjeneste for eiere. Det er et lavterskeltilbud som bidrar til en solid faglig gjennomgang av bygningen eier ønsker faglige råd om. Hovedgrunnene til at ordningen fungerer godt ligger i kombinasjonen av at tjenesten er gratis for eier, at rådgiverne er fristilt forvaltningen og gir konkrete råd som fokuserer på bygningen, samtidig som de har evne til å snakke med folk. Det vil si at selv om fagligheten til rådgiverne ligger som en bærebjelke i arbeidet, er deres evne til å kommunisere med eiere vel så avgjørende for å nå fram. Flere trekker også fram at det er en fordel at rådgivere har sterk lokal forankring – enten ved å være fra regionen, eller ved å ha bodd der så lenge at en kjenner byggeskikk, folk og håndverksnæringen godt.
- Bygningsvernrådgivertjenesten bidrar til raskere saksbehandling i kommuner og fylkeskommunen. Tjenesten reduserer befaringsbehovet for ansatte i fylkeskommunen fordi de fylkeskommunalt ansatte har stor tillit til rådgiverne og bruker deres befaringsrapporter inn i sitt arbeid. Kommunene bruker rådgiverne på tilsvarende vis. Rådgivernes innsats er særlig avgjørende i kommuner med begrenset kulturminnekompetanse. Her er både befaringsrapporter og rådgivernes innspill til kulturminneplaner viktig for god lokal forvaltning av kulturminner.

Temaer med utviklingspotensial, som det kan jobbes videre med, gjengitt under i stikkords form:

- Stillingsstørrelse, minimum 100%-stillinger.
- Sikre kompetanseoverføring, informasjonspakke til nyansatte.
- Faglig utvikling, gjennom å intensivere innholdet i nettverksmøtene med faglige temaer.
- Oppfølging av istandsettingsprosjekter, økes uten at en går håndverkerne i næringen.
- Økt synliggjøring (?).
- Bedre kommunikasjon mellom kommuner, fylket og rådgivere – årlige byggesakssamling for erfaringsutveksling og kompetanseheving (?).

Arbeidstid fordelt på virksomhetsområde.

Oversikt over prosentvis fordeling av arbeidstid på "virksomhetsområde" pr. 31.12.2018 er gjengitt nedenunder. Førte timelister er informasjon som er tilgjengelig i sin helhet.

Målgruppen "Private":	Tidsforbruk: 34 %
Målgruppen "Kommuner":	Tidsforbruk: 8,5 %
Målgruppen "Mjøsuseet":	Tidsforbruk: 34 %
Målgruppen "Bygningsvern generelt":	Tidsforbruk: 10 %
Målgruppen "OFK" (fylkeskommunen):	Tidsforbruk: 13 %
Målgruppen «Egne prosjekter»:	Tidsforbruk: 0,5 %

Engasjement og deltakelse i møter og samlinger i forbindelse med evalueringen av Opplandsmodellen er ført på OFK.

Antikvarisk arbeid

Dette er tekst som går ut til alle eiere som mottar rapport fra bygningsvernrådgiveren i saker der det skal gjøres tiltak av et visst omfang og der det er aktuelt å søke tilskudd:

1. Istandsetting ut fra antikvariske og kulturhistoriske forutsetninger er - bortsett fra sikringsarbeider i akutsituasjoner - best tjent med at arbeidene skjer i et tempo som nærmer seg vedlikeholdspreg. Det begrunnes med at det ellers vil være stor fare for at en rekke viktige detaljer overses, og at det i høy grad må brukes tradisjonelle teknikker som er tidkrevende. Det skal også gjennomføres et detaljert og tidkrevende dokumentasjonsarbeid. I praksis bør håndverkeren, eller den tiltakshaver støtter seg på, kunne være litt til og fra slik at ting kan falle på plass. Det er tiltakshaver som må organisere arbeidet og se til at dette gjennomføres på en god nok måte og ikke blir et ekstra kostnadsdrivende element. Tiltaket kan bli enklere å finansiere med egne midler på denne måten. Og i forhold til søknad(er) om tilskudd, er det helt klart en fordel om prosjektet deles opp i mindre etapper - noe som igjen medfører at det lettere utløses tilskudd. Men i starten bør en ha en formening om hva det totale prosjektet omfattes av - en generalplan.
2. Kostnadene ved istandsetting blir ofte høye - noen ganger for høye. Kulturminnefondet minner oss på det. Regel nr. 1: **Å gjøre så lite som over hode mulig**, men teknisk godt nok. *Materiell autentisitet* er et bærende prinsipp i antikvarisk bygningsrestaurering. Det er i de fleste tilfeller god økonomi i det. Og så er det bra for huset.
3. Bygningsvernrådgiveren kan kobles til prosjektet i god tid på forhånd - komme på befaring lage rapport som er innspill til eier og håndverker og kan være vedlegg til søknad om tilskudd dersom det er aktuelt. Han/hun er med og legger føringer for tiltaket, er uavhengig av forvaltningen og uavhengig av honorar - han/hun skal mest mulig være «kulturminnets venn». Bygningsvernrådgiveren kan delta i oppstartmøte (gratis) og byggemøter etter nærmere avtale.

Kapp, 28. februar 2019

Arne Julsrud Berg
direktør

Trond Raddum
bygningsvernrådgiver